

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 94(477):930.25]»14/17»

© Вероніка Рудюк
(Київ)

АРХІВ КНЯЗІВ САНГУШКІВ У СЛАВУТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ XV–XVIII СТ.

У статті проаналізована найбільш об'ємна публікація зібрання князівських архівів, які знаходилися у Славуті в маєтку кн. Романа Сангушка, і під назвою «*Archiwum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*» була надрукована у Львові з 1887 по 1910 рр. Упорядниками семитомного видання були відомі польські історики-архівісти З. Радзімінський, П. Скобельський та Б. Горчак.

Встановлено, що рід Сангушків був одним із найвідоміших і найбагатших князівських родів України, Білорусі, Литви і Польщі. Впродовж XIX–поч. XX ст. князівський рід Сангушків найбільший земельний і промисловий власник на Південно-Східній Волині (нині – північна частина Хмельницької області). Це давало змогу не тільки виділяти величезні капітали на утримання парково-палацових ансамблів, але вкладати кошти у видання документів з минулого славних князівських родів. Архів, який знаходився в маєтку князів Сангушків був одним із найбільших приватних архівів і зберігав комплекс документів князів Острозьких, Заславських, Корецьких.

У статті простежено місцезнаходження документів з архіву князів Сангушків, які не увійшли до семитомного видання, але й надалі становлять історичну та документознавчу цінність, як джерело до історії українських земель у складі Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої.

Ключові слова: архів, князівський рід, маєток, майно, палац, Волинь, князі Заславські, Острозькі, Сангушки, Волинь, Заслав, Львів, Україна, Славута.

Велике Князівство Литовське та Польська Корона дістали в спадщину від давньоруських часів в українських землях князівську верству, що разом з репрезентованим боярством сформувалася на середину XV ст. в князівсько-панську аристократію. Головним осередком княжих магнатських родів часів Великого Князівства Литовського, а потім Речі Посполитої була Волинь. Ця земля на середину XVI ст. була найбільш панською й аристократичною. На Волині широко розкинулись маєтки князів Острозьких, Сангушків, Чарторийських, Дубровицьких, Збаражських, Вишневецьких, Четвертинських, Заславських, Корецьких та ін. [4, с. 32].

Ще в добу Київської Русі сформувались так звані княжі двори, які поєднували в собі функції державної канцелярії та приватної резиденції. Тут велася вся документація, пов'язана з господарською діяльністю князівської скарбниці і приватного доменального господарства. Ці перелічені функції, поруч з дипломатичними і представницькими, вимагали писарського апарату, архіву, бібліотеки, а в окремих центрах скрипторію. Таких князівських дворів на середину XIII ст. в Україні-Русі було більше сотні. Не згасла ця функція князівських дворів і в Галицько-Волинському князівстві, де формуван-

ня і розвиток державного документу випереджав аналогічні процеси з сусідніми угорськими, польськими та литовськими землями.

Князівські роди, які походять від Рюриковичів та Гедиміновичів, також зберігали свої архіви. В частині з них знаходилися документи більш давніх періодів. Величезні архіви князів Острозьких, Вишневецьких, Сангушків, Чарторийських, у яких було накопичено багаті майнові матеріали, грамоти різних князів, угоди та юридичні документи, частково втрачені, а частково розкидані по архівних збірках різних країн [3, с. 72–73; 10, с. 106–109].

Найбільш об'ємною публікацією зібрань князівських архівів є багатотомна збірка документів під назвою «*Archiwum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*». До свого виходу у світ архів князів Сангушків знаходився в містечку Славута (Заславський повіт, Волинської губернії, тепер м. Славута, районний центр Хмельницької області). Це була родова вотчина Сангушків. Саме тут, у другій половині XIX ст. в їхньому палаці, в двох великих залах, знаходилася чимала бібліотека, що нараховувала понад 5 тисяч томів старовинних книг та стародруків, цінних і вартісних рукописних грамот, актів різними мовами. Серед цієї книгозбірні були частини

сімейних архіві князів *Острозьких, Заславських*, який перейшов в руки князів Сангушків разом з маєтками князів *Заславських*, частина стародавнього архіву Тарновського, весь архів погаслої лінії князів Сангушків *Несухойзько-Локачинської*, серед якого була частина архіву іншої згаслої лінії князів Сангушків – *Коширської*, і звичайно найповніший архів третьої лінії князів Сангушків – *Ковельської*. В цілому архів складався з найцінніших стародавніх рукописів, які мали відношення до історії не тільки Волині, але й всієї Правобережної України [9, с. 665; 21].

Для того, щоб увіковічити себе в пам'яті нащадків та сучасників, і перш за все свій князівський рід, а також дбаючи про архів та усвідомлюючи його значення, кн. Роман Владиславович Сангушко в 1880-х роках ініціює видання архіву. Для цього він залучає фахових людей зі Львова Сигизмунда Радзімінського, Петра Скобельського та Броніслава Горчака. Під редакцією саме цих постатей у 1887 р. з'являється перший том «*Archiwum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*». Зміст цього тому наповнюють акти з 1366 по 1506 рр., які відносяться переважно до історії князів Острозьких, Заславських і Сангушків. За головне джерело для першого тому слугувала «Книга Бони». Це була так звана збірка оригінальних рукописів в 450 листів, яка пізніше стала називатися «*Munimenta ducum in Ostrog*» і під такою назвою опинилась у Славутському палаці з Заславського архіву. Історія цього збірника була досить цікавою. На першому листі цієї книги був власноручний підпис «*Bona regina s[ubscripsi]t*». Такий підпис знаходиться і на останньому аркуші, а трохи знизу написано «*Confirmatia Krolewska oprawy Xieźny Heliaszowy Ostrogsky raniey Beaty s Koscielca*». Походженням цієї книги завдячують княгині Беаті Косцелецькій-Острозькій, яка була дружиною кн. Іллі Костянтиновича Острозького і при розподілі майна з його братом Костянтином-Василієм збрала в одну книгу всі найцінніші документи маєтностей князів Острозьких. Княгиня попросила королеву Бону підтвердити їх достовірність власноручним підписом [9, с. 666–667; 11, с. 5–14].

Історична цінність цього тому полягає в тому, що він містить документи з минулого Волині та міст Острога, Луцька і Заслава. Перший том також містить документи дипломатичного характеру, які переважно висвітлюють добу князя Павла Карла Сангушко, маршалка великого литовського (перша половина XVIII ст.) [1,

с. 1184–1185]. Серед документів, які становлять зміст першого тому, цікавою є грамота під номером XXXV. Вона написана в Києві 17 жовтня 1437 р. і належить великому князю литовському Свидригайлу. Грамота була надана князем Калинику Мишковичу «за вірну службу». В ній зазначалось, що підданий отримує кілька маєтків на Волині з млинами, ставками, лісами, рибним промислом, мисливством, пасіками тощо. Наприкінці документу згадуються свідки, які були присутніми при написанні грамоти: киево-печерський архимандрит Авраамій, князь Іван Путята, київський воєвода пан Юрша, князь Борис Глинський, пан Ластавський, староста Кам'янецький та ін. Всього документів у першому томі 150 і всі вони становлять історичну та краєзнавчу цінність. Документи надруковані, переважно, староукраїнською, а також польською та латинською мовами [11, с. 33–36].

Невдовзі вийшов другий том за редакцією С. Радзімінського та Б. Горчака під такою ж самою назвою, як і перший. Всіх документів у томі нараховуємо 242. Хронологічні рамки актів поміщених у другому томі з 1284 по 1596 рр. Переважно ці документи, які відображають етнографічну історію Польщі, частково Галичини і Холмщини. Головним джерелом для видання цього тому були «Сборник Висницкій» і «Книга Ярославская». Ці збірники документів походили із Тарновського архіву, що на той час знаходився в Славуті. Крім цих документів до другого тому увійшли також акти з двох інших збірників «*Ksiega granic dobr Ostrogskich Tarnowskich i Lubartowskich*» і «*Compendium omnium Magnificorum Grudzinskih pallatinidum Ravensium, pro bonis in Mazovia consistentibus serventium, digestum in anno Domini 1617*». Документи написані латинською мовою. Під кожним із документів подані примітки. Наприкінці другого тому подано біографічний, географічний і предметний покажчики [12, с. 7–14].

Цінність цього тому полягає в тому, що в ньому вміщено найдавніші акти, патрональні грамоти, описи маєтностей князівських родів, які знаходились в соціально-економічних відносинах. Зокрема тут вміщено документи, які відносяться до Ярославських маєтностей графів Тарнавських, які мали свої володіння в м. Ярославі на теперішній Галичині. Також у другому томі надруковано цікавий матеріал про шляхетський давньоруський рід Кмитів, що походив з Поділля і панував на Київщині, Черкащині і Брацлавщині й загас у XVI ст. [12, с. 9, 56].

Третій і четвертий томи «*Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie*», що побачили світ

1890 р. за редакцією Б. Горчака носять дещо відкореговану назву. З назви щезло слово «Lubartowiczów». Чому це сталося? Наприклад М. Теодорович здогадується, що під час вивчення архіву упорядник Б. Горчак дослідив, що до литовського князівського роду Сангушки не мають ніякого відношення, а походять від давньоруських рюриковичів [9, 667]. Цю версію можна було б підтримати, якщо вважати, що до початку XVII ст. у релігійному відношенні рід князів Сангушків був православним. На підтвердження цього ми маємо згадку в «Треносі» Мелетія Смотрицького, де серед князівських родів, які зрадили грецькій вірі згадуються Сангушки [8, с. 91]. Є ще один доказ про релігійну приналежність до православних Сангушків. В Славутському маєтку А. Веритус, який досліджував родовий біографічний нарис князів Сангушків-Любартовичів домашнього бібліотекаря Леона Божаволя-Романовського, згадує про Симеона-Самуїла Сангушка, воєводу Вітебського, часів Сигизмунда III, що він дійсно першим в роду прийняв католицизм, бо «poprzednio Sanguszkowie byli wyznania greckiego» [2, с. 15].

До змісту третього і четвертого тому архіву князів Сангушків увійшли документи, які відображають історію Волині, Білорусі і Литви. В центрі подій цієї історії князівські роди Заславські, Острозькі і Сангушки. Згадуються тут і інші знатні князі та шляхтичі, які переважно дарують, ділять, купують, встановлюють межі своїх маєтків та вступають в родинні зв'язки [13, с. 7–12; 14, с. 7–9].

Хронологічно в третьому томі надруковано документи з 1432 по 1534 рр., тобто до року смерті однієї із найвидатніших постатей князівського роду Сангушків Андрія Олександровича, маршалка землі Волинської. Акти й документи третього тому взято із вже нам відомих книг «Księga Wony», і невідомих «Сборника Турійскаго», «Сборника Дубровлянскаго» та із «Сборника Острожскаго» [13, с. 8–9]. Також надруковано тут документи із Литовської Метрики, із архіву князів Радзивілів і Чарторийських, бібліотеки Осолінських, актів гродських і земських у Львові [13, с. 7]. Загальне число документів, що надруковані в третьому томі архіву князів Сангушків становить 496. Значна частина архівних матеріалів надрукована староукраїнською мовою. Це ще раз засвідчує, що в XV–XVI ст. діловою мовою Великого Князівства Литовського й частково Корони Польської була староукраїнська [13, с. 7–12; 14, с. 7–9].

Четвертий том надрукований того ж 1890 р. і містить документи з 1535 по 1548 рр. до смерті Сигизмунда I і князя Федора Андрійовича Сангушка. Загалом тут 442 документи. Цей том наповнили актові грамоти з тих самих збірників і книг. Найцікавішими тут виступають документи, що видавались шляхтичам і посадовим особам Волинського воєводства у випадку нападу татар. Це були, як правило, вказівки, як тактично і кількісно з воїнами і людьми діяти при несподіваному нападі татар. Великі князівські роди володіли так званим хоруговним правом. Серед них були і Сангушковичі [14, с. 7–9]. Так, згідно з «Пописомъ земьськимъ Великого Князьства Литовского 1528 року» князі Слуцькі мали ставити до литовсько-руського війська 433 вершники, князі Острозькі – 426, а на третьому місці були князі Сангушковичі, вони мали поставляти 170 вершників [6, с. 31–32]. Обидва томи також мають біографічний, географічний та предметний покажчики [13, с. 481–554; 14, с. 585–647].

Тільки через сім років у 1897 р. з'явився п'ятий том «Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie». Знову, як і в попередні роки, том зредагував Б. Горчак. У передмові він вказував на те, що цей том є продовженням попередніх і містить в собі документи з 1313 по 1547 рр. У п'ятому томі вміщено 350 документів, які переважно висвітлюють історію Великого Князівства Литовської та Польської Корони. Актів, які висвітлюють історію західноукраїнських земель у цьому томі надруковано мало. Кілька документів – це дарчі короля Сигизмунда I Петру Кміту на право володіння Мостиськами (тепер районний центр Львівської обл.), Станіславу Кміту на володіння Белзом (тепер містечко Белз, Сокальського р-ну, Львівської обл.). У 1537 р. король Сигизмунд I Старий надає Петру Кміту воєводство в Судовій Вишні (тепер містечко у Мостиському р-ні, Львівської обл.). Цікавим є Королівський декрет, яким товари з Русі, Поділля, Волині і Волощини до Польщі мають рухатися тільки дорогами через Львів, Городок, Перемишль і Сандомир. Іншими дорогами було заборонено ввозити всякі речі до Польщі для ведення торгівлі [15, с. 7–10]. Унікальністю видання є те, що в цьому томі вміщено також хронологічний список документів 1–5 томів «Spis chronologiczny dokumentow wydrukowanych w T., I., II., III., IV., i V.» [15, с. III–CXVI]. Документи в цьому томі переважно надруковані польською та латинською мовами.

Упорядником 6 і 7 томів «Archiwum XX. Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie» був З. Радзімінський. До 1910 р. історик-архівіст разом із ще одним науковцем і приятелем Б. Горчаком на прохання князя Романа Даміана Сангушка, якому вже було ледь не 80 років, видав у Львові три томи монографії про рід князів Сангушків під назвою «Monografia X.X. Sanguszkow oras innych potomkow Lubarta-Fedora Olgerdowicza x. Rathenskiego» [23]. У 1906 р. з'явилися 1 і 3 томи, в яких із залученням архівного матеріалу була подана історія князівського роду Сангушків, а окремо в третьому томі, який зредагував Б. Горчак, було подано історію роду Сангушків з Коширської лінії, що згасла 1653 р. [18]. У 1911–1913 рр. за редакцією З. Радзімінського вийшов другий том монографії про князів Сангушків, в якому висвітлюється історія згаслої Несухойзької лінії роду [24]. Три томи виданої монографії потребували більш глибокого опрацювання архівного матеріалу і в процесі цієї клопіткої роботи в упорядників виникла потреба видати, як додаток до другого тому монографій про Сангушків (Несухойзької лінії), том 6 і 7 «Archiwum XX. Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie». Але, як зазначено в передмові, З. Радзімінський вирішує

їх видати, як окремі томи архіву, які відповідно вміщують документи: 6 том з 1549 по 1577 рр., 7 том з 1554 по 1572 рр. і є продовження 4 тому архіву в Славуті, в яких подається генеологія нащадків князя Федора Андрійовича Сангушковича, маршалка землі Волинської і старости Володимирського [16, с. 7–8; 17].

На жаль семитомне друковане видання «Archiwum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie» не вичерпало повністю проблеми з виданням архіву Сангушків. Доказом цього є каталоги пергаментів та рукописів цього архіву, які було надруковано упорядником томів архіву Б. Горчаком у 1902 р. Згідно цих каталогів, у Славутському архіві містилися значні зібрання пергаментів і рукописів князів Заславських, Острозьких та Корецьких [19; 20; 22].

Архів Сангушків був однією із найбільших приватних князівських збірок. Вони фактично сформували його в Славуті, потім у жовтневу добу перевезли його до Гумніськ поблизу Тарнова, зберігши від пограбування. Нині документи їх архіву зберігаються у Воєводському архіві у Кракові [26]. Вони ще чекають на комплексне дослідження з боку спеціалістів, і, в першу чергу, українських науковців.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Архив князей Сангушко в Славуте // Волинские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. – 1887. – № 36. – С. 1184–1185. – Передрук статті з журналу «Киевлянин».
2. Вихованець В. Два Євстафії Сангушки. Біографічний нарис / В. Вихованець // Сангушківські читання. Зб. наук. праць I Всеукраїнської наук. конф. 24–25 січня 2003 р., м. Славута. – Львів, 2004. – С. 15–30.
3. Войтович Л.В. Княжа доба на Русі: портрети еліти / Л.В. Войтович. – Біла Церква: Вид. О. Пшонківський, 2006. – 784 с.
4. Грушевський М.С. Історія України-Руси / М.С. Грушевський. – К. : Наук. думка, 1994. – Т. V. – 688 с.
5. Ковальський М.П. Документи родинного фонду Сангушків Краківського Державного воєводського архіву як джерела з соціально-економічної історії України XVI–XVIII ст. / М.П. Ковальський // Архіви України. – 1983. – № 3.
6. Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада / О. Однороженко. – К. : Темпора, 2011. – 422 с.
7. Павлюк В.В. Підприємницька діяльність князів Сангушків / В.В. Павлюк // Наукові записки / Острозька Академія. – Острог, 1998. – Т. I. – Ч. I. – С. 51–57.
8. Смотрицький М. Тренос, або Плач Єдиної Святої Помісної Апостольської Східної Церкви з поясненням догматів віри, початково з грецької на слов'янську, а тепер зі слов'янської на польську перекладений Теофілом Ортологом, тієї ж Східної Церкви сином, у Вільні року Божого 1610 / М. Смотрицький; пер. із старосл., слов. та передм. Р. Радишевського. – К. : Талком, 2015. – 560 с.
9. Теодорович Н.И. Архив князей Сангушек / Н.И. Теодорович. – Т. 1, 2, 3 и 4.
10. Библиографическая заметка // Волинские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. – 1891. – № 23. – С. 665–672.
11. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до сер. XVII ст. / Н. Яковенко. – К., 1993. – 472 с.
12. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Т. I: 1366–1506 / Pod kierownictwem Z.L. Radziwińskiego. – Lwów, 1887. – 231 s.
13. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Т. II: 1284–1506. – Lwów, 1888. – 415 s.

14. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. – T. III: 1432–1534 / Wydane przez Bronisława Gorczaka. – Lwów, 1890. – 601 s.
15. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. – T. IV: 1535–1547 / Wydane przez Bronisława Gorczaka. – Lwów, 1890. – 686 s.
16. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. – T. V: 1513–1547. Wraz ze spisem chronologicznym dokumentów do T. I–V / Wydane przez Bronisława Gorczaka. – Lwów, 1890. – 600 s.
17. Archiwum XX. Sanguszków w Sławucie. – T. VI: 1549–1577. – Lwów, 1910. – 325 s.
18. Archiwum XX. Sanguszków w Sławucie. – T. VII: 1554–1572. – Lwów, 1910. – 464 s.
19. Gorczak B. Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta Fedora Olgierdowicza X. Ratneńskiego / Bronisław Gorczak. – Lwów: Nakł. X. Romana Sanguszka, 1906. – T. 3. – 845 s.
20. Katalog Pergaminów znajdujących się w archiwum X.X. Sanguszków Sławucie / Uloził Bronisław Gorczak. – Sławuta 1912. – 184 s.
21. Katalog rękopisów Archiwum X. X. Sanguszków w Sławucie / Uloził Bronisław Gorczak. – Sławuta 1902. – 548 s.
22. Marszalska J. Biblioteka i archiwum Sanguszków: Zarys dziejów / J. Marszalska. – Tarnów 2000. – 204 s.
23. Marszalska J. Katalog rękopisów i variów z dawnej rodowej biblioteki xx Sanguszków: fragment archiwum xx Sanguszków / J. Marszalska. – Tarnów, 1904. – 42 s.
24. Radziwiński Z. Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta Fedora Olgierdowicza X. Ratneńskiego / Zygmunt Luba-Radziwiński. – Lwów: Nakł. X. Romana Sanguszka, 1906. – T. 1. – 845 s.
25. Radziwiński Z. Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta Fedora Olgierdowicza X. Ratneńskiego / Zygmunt Luba-Radziwiński. – Lwów: Nakł. X. Romana Sanguszka, 1912–1913. – T. 2. – 236 s.
26. Stecki T. Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym / T. Stecki. – T. 1. – Lwów 1864. – 386 s.; T. 2. – Lwów 1871. – 472 s.
27. Syta K. Dzieje archiwów książąt Sanguszków / K. Syta // *Miscellanea historico-archivistica*. – T. 11. – Warszawa, 2000.

REFERENCES

1. Arhyv knjazej Sangushko v Slavute // *Волинське єпархіяльне вєдомостє. Част' неofыцял'наja*. – 1887. – № 36. – S. 1184–1185. – Peredruk statti z zhurnalu «Kyevljany».
2. Vyhovaneč' V. Dva Jevstafii' Sangushky. Biografichnyj narys / V. Vyhovaneč' // *Sangushkivs'ki chytannja. Zb. nauk. prac' i vseukrai'ns'koi' nauk. konf. 24–25 sichnja 2003 r., m. Slavuta*. – L'viv, 2004. – S. 15–30.
3. Vojtovych L.V. Knjazha doba na Rusi: portrety elity / L.V. Vojtovych. – Bila Cerkva: Vyd. O. Pshonkivs'kyj, 2006. – 784 s.
4. Grushevs'kyj M.C. Istorija Ukrai'ny-Rusy / M.S. Grushevs'kyj. – K. : Nauk. dumka, 1994. – T. V. – 688 s.
5. Koval's'kyj M.P. Dokumenty rodynnogo fondu Sangushkiv Krakivs'kogo Derzhavnogo vojevodskogo arhivu jak dzherela z social'no-ekonomichnoi' istorii' Ukrai'ny XVI–XVIII st. / M.P. Koval's'kyj // *Arhivy Ukrai'ny*. – 1983. – № 3.
6. Odnorozhenko O. Ukrai'ns'ka (rus'ka) elita doby Seredn'ovichchja i rann'ogo Modernu: struktura ta vlada / O. Odnorozhenko. – K. : Tempora, 2011. – 422 s.
7. Pavljuk V.V. Pidpryjemnyč'ka dijāl'nist' knjaziv Sangushkiv / V.V. Pavljuk // *Naukovi zapysky / Ostroz'ka Akademija*. – Ostrog, 1998. – T. I. – Ch. I. – S. 51–57.
8. Smotryč'kyj M. Trenos, abo Plach Jedynoi' Svjatoi' Pomisnoi' Apostol's'koi' Shidnoi' Cerkvy z pojasnennjam dogmativ viry, pochatkovo z grec'koi' na slov'jans'ku, a teper zi slov'jans'koi' na pol's'ku perekladenyj Teofilom Ortologom, tijej' zh Shidnoi' Cerkvy synom, u Vil'ni roku Bozhogo 1610 / M. Smotryč'kyj; per. iz starosl., slov. ta peredm. R. Radyshevs'kogo. – K. : Talkom, 2015. – 560 s.
9. Teodorovych N.Y. Arhyv knjazej Sangushek / N.Y. Teodorovych. – T. 1, 2, 3 y 4.
10. Byblyografyčeskaja zametka // *Волинське єпархіяльне вєдомостє. Част' неofыцял'наja*. – 1891. – № 23. – S. 665–672.
11. Jakovenko N. Ukrai'ns'ka shljahta z kincja XIV do cep. XVII ct. / N. Jakovenko. – K., 1993. – 472 s.
12. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – T. I: 1366–1506 / Pod kierownictwem Z.L. Radziwińskiego. – Lwów, 1887. – 231 s.
13. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – T. II: 1284–1506. – Lwów, 1888. – 415 s.

14. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. – T. III: 1432–1534 / Wydane przez Bronisława Gorczaka. – Lwów, 1890. – 601 s.
15. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. – T. IV: 1535–1547 / Wydane przez Bronisława Gorczaka. – Lwów, 1890. – 686 s.
16. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. – T. V: 1513–1547. Wraz ze spisem chronologicznym dokumentów do T. I–V / Wydane przez Bronisława Gorczaka. – Lwów, 1890. – 600 s.
17. Archiwum HH. Sanguszków w Sławucie. – T. VI: 1549–1577. – Lwów, 1910. – 325 s.
18. Archiwum HH. Sanguszków w Sławucie. – T. VII: 1554–1572. – Lwów, 1910. – 464 s.
19. Gorczak B. Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta Fedora Olgierdowicza X. Ratneńskiego / Bronisław Gorchak. – Lwów: Nakł. X. Romana Sanguszka, 1906. – T. 3. – 845 s.
20. Katalog Pergaminów znajdujących się w archiwum X.X. Sanguszków Sławucie / Uloził Bronisław Gorchak. – Sławuta 1912. – 184 s.
21. Katalog rękopisów Archiwum X. X. Sanguszków w Sławucie / Uloził Bronisław Gorchak. – Sławuta 1902. – 548 s.
22. Marszalska J. Biblioteka i archiwum Sanguszków: Zarys dziejów / J. Marszalska. – Tarnów 2000. – 204 s.
23. Marszalska J. Katalog rękopisów i variów z dawnej rodowej biblioteki xx Sanguszków: fragment archiwum xx Sanguszków / J. Marszalska. – Tarnów, 1904. – 42 s.
24. Radziwiński Z. Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta Fedora Olgierdowicza X. Ratneńskiego / Zygmunt Luba-Radziwiński. – Lwów: Nakł. X. Romana Sanguszka, 1906. – T. 1. – 845 s.
25. Radziwiński Z. Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta Fedora Olgierdowicza X. Ratneńskiego / Zygmunt Luba-Radziwiński. – Lwów: Nakł. X. Romana Sanguszka, 1912–1913. – T. 2. – 236 s.
26. Stecki T. Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym / T. Stecki. – T. 1. – Lwów 1864. – 386 s.; T. 2. – Lwów 1871. – 472 s.
27. Syta K. Dzieje archiwów książąt Sanguszków / K. Syta // Miscellanea historico-archivistica. – T. 11. – Warszawa, 2000.

© Вероника Рудюк
(Киев)

АРХИВ КНЯЗЕЙ САНГУШКО В СЛАВУТЕ КАК ИСТОЧНИК ПО ИСТОРИИ УКРАИНЫ XV–XVIII ВВ.

В статье проанализирована наиболее объемная публикация собрания княжеских архивов, которые находились в Славуте в имении кн. Романа Сангушко, и под названием «Archiwum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie» была напечатана во Львове с 1887 по 1910 гг. Составителями семитомного издания были известные польские историки-архивисты С. Радзиминский, П. Скобельский и Б. Горчак.

Установлено, что род князей Сангушек был одним из самых известных и богатых княжеских родов Украины, Беларуси, Литвы и Польши. В течение XIX – нач. XX вв. княжеский род Сангушковых самый земельный и промышленный владелец на Юго-Восточной Волыни (ныне – северная часть Хмельницкой области). Это позволяло не только выделять огромные капиталы на содержание парково-дворцовых ансамблей, но вкладывать средства в издание документов из прошлого славных княжеских родов Волыни, Литвы и Польши. Архив, который находился в имении князей Сангушек был одним из крупнейших частных архивов и хранил комплекс документов князей Острожских, Заславских, Корецких и др.

В статье прослеживается местонахождение документов из архива князей Сангушек, которые не вошли в семитомное издание, но также представляют историческую и документоведческую ценность, как источник по истории украинских земель в составе Великого Княжества Литовского и Речи Посполитой.

Ключевые слова: архив, княжеский род, имение, имущество, дворец, Волынь, князя Заславские, Острожские, Сангушки, Волынь, Заслав, Украина, Славута.

© Veronica Rudiuk
(Kyiv)

ARCHIVE OF SANGUSHKO PRINCES IN SLAVUTA AS THE SOURCE FOR THE HISTORY OF UKRAINE AGES XV–XVIII

The article deals with the archive of Sangushko princes who played an important role in the history of Ukraine in XV–XIX centuries and are in one row with domestic princely elite, including the Ostroh, Vyshnevet'sk, Zaslav'sk, Zbarazh, Radziwill princes and others.

For some time Sangushkos held high office in the Grand Duchy of Lithuania and Rzeczpospolita – Volyn marshal, mayors of Volodymyr, Lutsk, Zhytomyr and Bratslav, Kyiv governor, and Roman Sangushko held the position of Lithuania Hetman. Sangushko princely family had a family coat of arms, entitled «Pursuit» with the text in two words «Convinced».

Among Volyn magnaterly in XIX – early XX century there was an outstanding Sangushko princely family, which was the largest owner of industry and land in South-East Volyn (now – the northern part of Khmelnytsky region).

Having significant capital, Sangushkos invested it into the construction of industry enterprises, breeding, cultivation of highly productive dairy cattle, thoroughbred horses, owned shares and became shareholders of domestic and foreign companies, actively conducted internal and external trade, superseding European competitors, organized credit unions, banks.

Sangushkos' palaces and parks in Zaslav, Slavuta and Antoniny (current towns of Khmelnytsky region) were great cultural centers of Volyn. All that was kept there – books, manuscripts, pictures, products made of crystal, porcelain, pottery, bronze, gold and silver – was priceless. Huge historical, scientific and educational interest made up archaeological finds. Palace Library in Slavuta had over 5000 volumes. There were priceless manuscripts, letters, certificates, Polish chronicles, liturgical books, letters of Hetman Petro Doroshenko.

The most valuable was archive of Sangushkos-Lyubartovychs in Slavuta. The oldest there were acts and deeds of 1237, before the invasion of Batu. There were cases on history of the Cossacks before the war led by Bohdan Khmelnytsky, and chronicles of the war between Tsar Ivan the Terrible and King Sigismund Augustus, a lot of maps and plans of estates of the princely family. This all «followed the smoke» in 1917, when bolshevik soldiers broke into the estate, brutally killing elderly Prince Roman Sangushko. Part of the archive was taken to Humnysk (now Lviv region). It was mainly family archive.

However, as if anticipating disturbing and sad events of the 20s in XX th century, Prince Roman Sangushko in the late nineteenth century makes attempt to publish a part of Archives. The article presents the description of 1–7 volumes of «Archiwum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie», which was published in Lviv in 1887–1910 edited Sigismund Radziminsky, Peter Skobelsky and Bronislaw Gorceac.

The issued archive of princes Sangushko due to diligence of bright representative of the kin Roman Sangushko enables to trace the course of history of Western Ukraine lands in the Grand Princedom of Lithuania, Rzeczpospolita, Austro-Hungarian and Russian empires. Gathered in the estate of princes Sangushkos in the town of Slavuta, archive consisted of handwritten letters and acts that touched the history of the ancient princely families of Ostrog, Zaslavsky, three lines of princes Sangushkos that somehow were woven into the history of the princely elite during the XV–XIX centuries and reflect the political and socio-economic history of Ukraine.

Keywords: archive, princely family, estate, property, castle, Volyn, princes Zaslavsky, Ostroh, Sanguszkos, Volyn, Zaslav, Lviv, Ukraine, Slavuta.

До редакції надійшла 27.02.2017.

УДК 949(477),,14/17”:070(051),,1910/1913”

© Галина Коцур
(Київ)

ВІЗІ ІСТОРІЇ ЗАПОРІЗЬКОГО КОЗАЦТВА НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ «ДНІПРОВІ ХВИЛІ» (1910–1913 РР.)

У статті йде мова про український ілюстрований тижневик, який виходив у Катеринославі 1910–1913 рр. Відображено періодичність його видруку, ціну, редакційний склад, основну мету та завдання. Наголошується, що видання відіграло важливу роль у висвітленні національно-культурного життя українців, захисті та пропагуванні української мови, відображенні історичного минулого українського народу, розвитку національної самосвідомості, національного відродження Наддніпрянської України.

На сторінках «Дніпрових хвиль» опубліковано великий масив матеріалів з історії козацтва, Запорозької Січі та визначних постатей козацької доби. У центрі ґрунтовних історичних публікацій, науково-популярних нарисів, літературних творів, хронік, заміток, інформаційних повідомлень, рецензій – тема запорозького козацтва. На шпальтах «Дніпрових хвиль» знаходимо